

Ion Șișcanu*

STRATEGIA SOVIETICĂ PRIVIND TERITORIILE ROMÂNEȘTI (1918-1924)

In 1918, Bessarabia proclaimed its independence from the Russian Empire and united with Romania. The Bolsheviks pursued the objective of transforming Bessarabia into a bridgehead for the Romanian revolution. The project failed. In 1918, Soviet Russia, counting on the support of Hungarian Soviet troops, prepared for war against Romania. And this project ended in failure. At the beginning of 1920, the highest-ranking military specialists prepared a report addressed to L. Trotsky, the president of the Revolutionary-Military Council of the Russian Soviet Republic, in which they argued the necessity of regaining Bessarabia, because the province, they claimed, covered the entire south of Russia from Hungary and Romania. In the situation where Romania would not accept the retrocession of Bessarabia, the option of delimiting the Romanian territory between the Prut and Dniester was proposed based on the ethnic structure of the population of the counties of the former Bessarabian governorate and, above all, based on the strategic interests of Soviet Russia. On October 12, 1924, the III Session of the Central Executive Committee of Ukraine adopted the decision "On the creation of the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic within Ukraine", according to which the border of the SSR, to the west and southwest, lied on "state border of the USSR". In the conviction of some Bolshevik leaders from Balta and Kyiv, this formula would have meant that the territory between the Dniester and the Prut was also included in the composition of the MASSR, since the Soviet Union had not recognized the union of Bessarabia with Romania. At the current stage of the research, no official document was identified in which the western and southwestern borders of the MASSR were fixed on the Prut River and the Danube. On the contrary, the western and southwestern border of the MASSR was not even declared on the Prut and the Danube but remained on the Dniester.

Keywords: Bessarabia, Romania's revolution, the Red Army, the Ukrainian Front, Soviet strategy, the strategic importance of Bessarabia, the Moldavian Autonomous Soviet Socialist Republic.

În cursul anului 1917, în Rusia se întâmplau evenimente ce vor marca secolul al XX-lea: o revoluție democratică și suprimarea monarhiei, după care a urmat lovitura de stat și instaurarea regimului bolșevic.

* **Ion Șișcanu**, doctor habilitat în istorie, profesor universitar, cercetător științific principal la Institutul de Istorie. <https://doi.org/10.58187/rim.131-132.05>

** Textul comunicării prezentate la Congresul Național al Istoricilor Români din 8-10 septembrie 2022, Alba-Iulia, România..

În anii revoluției și războiului civil, Rusia Sovietică a pierdut fostele poziții ale Imperiului rus pe arena internațională și teritoriile în Europa de Est. În această situație, conducerea statului sovietic putea să accepte statutul de putere regională sau să înceapă, din nou, lupta pentru revenirea în clubul Marilor Puteri. Conducerea sovietică a ales alternativa a doua, asumându-și conceptul revoluției mondiale, care îmbina noua ideologie și sarcinile tradiționale ale politicii externe privind consolidarea influenței Rusiei în lume. Obiectivul strategic al politicii externe a Kremlinului devenise restructurarea globală a sistemului relațiilor internaționale, stabilit după Primul Război Mondial, ceea ce presupunea că Anglia, Franța și aliații acestora, care pledau pentru menținerea sistemului de tratate de la Versailles, deveneau inamicii principali ai Rusiei.

Cu toate că pe fundalul acestor obiective majore de politică externă, chestiunea Basarabiei pentru Rusia avea o importanță secundară, Kremlinul considera că această problemă influența semnificativ relațiile Sovietelor cu Europa de Sud-Est și de Est. Aceasta, la rândul său, exercita un anumit grad de influență asupra relațiilor Rusiei cu Marile Puteri.

În opinia unor istorici ruși, „chestiunea Basarabiei este unică în sensul că acesta a fost singurul dintre teritoriile din vest, pierdute de Imperiul Rusiei, răpirea căruia nu a fost recunoscută de guvernul sovietic niciodată. În plus, intervenția românească în 1918 a fost nu numai prima ci și cea mai îndelungată intervenție în istoria statului sovietic. De aceea, eliberarea teritoriului Basarabiei de sub ocupația românească constituia obiectivul fundamental asumat de Moscova”¹.

În anii 1918-1924, în condițiile în care guvernul lui Lenin încă nu era recunoscut pe arena internațională, Rusia sovietică a manifestat mai multe intenții de a reocupa Basarabia. În opinia noastră, unele dintre aceste intenții – noi le-am numit și proiecte - , merită a fi studiate și interpretate pe baza noilor documente și ultimelor cercetări.

Prima intenție a guvernului bolșevic de la Petrograd a fost transformarea Basarabiei în calitate de cap de pod pentru revoluționarea României. Cum bine se știe, în hotărârea din 13/26 ianuarie 1918 a Consiliului Comisarilor Poporului al Republicii Sovietice Federative Ruse privind ruperea relațiilor diplomatice cu România, autoritățile românești sunt învinuite că au ocupat Basarabia, pentru a încerca „transformarea acesteia într-o pavăză împotriva torentului puternic al revoluției ruse”². Prin urmare, România era învinuită de stăvilirea „torrentului revoluției ruse”.

Dar ce reprezenta, în realitate, „torrentul puternic al revoluției ruse” care se îndrepta asupra teritoriilor românești? Răspunsul îl găsim în documentele vremii. Încă în nota din 16/29 decembrie 1917 către Constantin Diamandi, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Petrograd, Leon Troțki, comisar al poporului pentru afacerile externe al Rusiei Sovietice, este revoltat de faptul că

¹ Михаил Мельтюхов, *Бессарабский вопрос в советско-румынских отношениях (1917–1940 гг.)*, Москва, Вече, 2006, p. 16.

² *Relațiile româno-ruse. Documente*, Vol I, 1917-1934, București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 16.

trupele române, ocupând localitatea Leova *au împușcat revoluționari* (subl. ns.)³. „Mai mult - se indigna comisarul sovietic - , [...] autoritățile române, printr-un colonel rus și un general român, au invitat la Iași pe toți membrii Comitetului Revoluționar. La Iași, [...] întreg Comitetul a fost arestat”⁴.

Plecând de la această afirmație, L. Troțki dorea să afle „ce măsuri a luat guvernul român [...] pentru a pedepsi elementele criminale din cadrul ofițerimii române și birocrăției românești *care au îndrăznit să ridice mâna asupra Revoluției Ruse* (subl. ns.)”⁵.

În legătură cu aceasta, comisarul sovietic amenința Legația română la Petrograd că „pe teritoriul Revoluției Ruse nu vom mai tolera nici un fel de represalii nu numai împotriva rușilor, ci și împotriva revoluționarilor și a socialiștilor români. *Oricare* soldat, muncitor și țăran va găsi sprijin în Puterea Sovietică rusă împotriva samavolniciei birocrăției reacționare românești”⁶. Șeful diplomației bolșevice aducea la cunoștința autorităților române că „Puterea Sovietică nu se va opri de la cele mai severe măsuri împotriva conspiratorilor contrarevoluționari români, părtași ai lui Kaledin⁷, Șcerbacev⁸, și ai Radei⁹, absolut indiferent de ce posturi ocupă acești complotiști în ierarhia românească”¹⁰. Rezultă că „teritoriul revoluției ruse” în convingerea guvernului lui Lenin, era nu numai teritoriul fostului Imperiu rus, ci și orașul Iași.

Dovadă că bolșevicii percepeau „teritoriul revoluției ruse” în afara hotarelor fostului Imperiu rus, sunt și convingerile liderului de la vârful ierarhiei bolșevice. Numai peste un an, între 2-6 martie 1919, la Moscova, va avea loc congresul de constituire al statului major al revoluției socialiste mondiale – Kominternul. În cuvântarea rostită în ultima zi a congresului, V.I. Lenin declara cu toată convingerea: „Toți cei prezenți în această sală vor vedea cum va fi înființată Republica Mondială a sovietelor”. Vorbitorii la congres, fără excepție, încheiau cu sloganul „Trăiască revoluția mondială!”. Conducerea Kominternului era concepută ca embrion al guvernului mondial. Un an mai târziu, în 1920, la cel de-al doilea congres al Internaționalei Comuniste, L. Troțki, deja în funcția de comisar de război, va lansa sloganul „Spatele frontului Armatei Roșii se află în fața acesteia!” (*Tâl*

³ *Ibidem*, p. 6; La 1/14 decembrie 1917, în târgul basarabean Leova, de pe malul stâng al Prutului, bande înarmate rusești au atacat garda militară românească care asigura paza depozitului de cereale, comandantul acesteia – căpitanul Popilian – fiind ucis. Atentatul a provocat intervenția unui detașament al armatei române, care a ocupat localitatea. Vinovații au fost arestați, judecați și executați. Acțiunile autorităților române au provocat reacția guvernului bolșevic de la Petrograd.

⁴ *Relațiile româno-sovietice, Documente*, Vol. I, 1917-1934. București, Editura Enciclopedică, 1999, p. 6.

⁵ *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, p. 7.

⁷ Referire la atamanul cazacilor de pe Don, Alexei Maximovici Kaledin (1861-1918), care organizase lupta împotriva Puterii Sovietice în sudul Rusiei.

⁸ Generalul Dmitrii Grigorievici Șcerbacev era din aprilie 1917 comandantul armatelor ruse pe Frontul din România și adjunct al Comandantului de căpetenie regale Ferdinand.

⁹ Rada Centrală – Parlamentul Republicii Populare Ucrainene.

¹⁰ *Relațiile româno-sovietice, Documente*, Vol. I, 1917-1934, p. 7.

Krasnoi Armii – vpered!)¹¹. Așadar, torentul revoluției era, de fapt, Armata Roșie, care încă atunci încerca să aducă pe baionetele sale revoluția în Europa.

România, cum bine se știe, era vecina Rusiei. Pentru a merge să susțină sau să provoace revoluția în țările europene dezvoltate, Armata Roșie trebuia să treacă prin România și Polonia. Prin urmare, România era sortită să stea în calea „puternicului torent revoluționar”.

Despre obiectivul bolșevicilor de transformare a Basarabiei într-un de cap de pod pentru revoluționarea României vorbesc și documentele privind misiunea lui Cristian Racovski¹², la începutul anului 1918, în zona apropiată frontului din România.

În telegrama secretă, din 28 februarie/3 martie 1918, către V. Lenin și L. Troțki, Cristian Racovski începea astfel: „Am sosit cu sarcina de a alunga forțele române contrarevoluționare din Basarabia și de a provoca o mișcare revoluționară în România”¹³. Prin urmare, Racovski venise cu misiunea să provoace revoluția proletară în România, adică să realizeze ceea ce nu reușise Roșal¹⁴. Dar nu izbutește nici el, fiind împiedicat de ofensiva trupelor austro-germane. „Am fost nevoit, scrie Racovski liderilor bolșevici de la Petrograd, din cauza situației catastrofale create în Sud, ca urmare a ofensivei austro-germano-ucrainene, să mă opresc la jumătatea drumului și să accept semnarea unui tratat de pace cu România, care ne asigură Basarabia”¹⁵. Prin urmare, nu Basarabia constituia scopul lui Racovski,

¹¹ Лев Троцкий, *Проблемы международной пролетарской революции*, Комунистический Интернационал, Манифест Второго Конгресса Комунистического Интернационала, http://www.i-u.ru/biblio/archive/trotsky_problemi/01

¹² Cristian Racovski (1873-1941) a fost un militant socialist și apoi comunist bulgar, de profesie medic, stabilit în România și în Rusia, politician și diplomat sovietic. A activat ca socialist în Bulgaria, Elveția, Germania, Franța, Rusia și România, apoi în conducerea Kominternului. A deținut în trei rânduri - în noiembrie 1918, în ianuarie-decembrie 1919, și apoi între anii 1920 - 1923 funcția de președinte al Consiliului Comisarilor Poporului (guvernul) al Ucrainei sovietice. A căzut victimă „marilor terori” staliniste.

¹³ *Relațiile româno-sovietice, Documente*, Vol. I, 1917-1934, p. 28.

¹⁴ Debandada din Armata Rusiei, cauzată de introducerea alegerilor comandanților și de influența dezastruoasă a agitației bolșevice, i-a determinat pe o mare parte dintre ofițerii ruși, fideli jurământului față de țară, să organizeze detașamente de voluntari pentru a lupta cu bandele bolșevizate. În regiunea Donului, unde plecase generalul M.V. Alexeev, a fost formată Armata Voluntară. Generalul a stabilit legături cu statul major al Frontului rus de pe teritoriul României. Foarte curând în Iași a fost organizat Detașamentul voluntarilor ruși de pe frontul român, relativ numeros, condus de colonelul M.G. Drozdovskii, care urma să depună toate eforturile pentru răsturnarea puterii sovietice (Ruslan Gagcuiev, *Poslednii rătăriti. General M.G. Drozdovskii*). În cadrul acestei unități a fost format „comandoul de recunoaștere cu misiuni speciale”, condus de rotmistrul Bologovski. Una din misiunile principale ale comandoului era teroarea individuală. Conform afirmațiilor lui Bologovskii, înainte de a pleca către regiunea Donului, au fost lichidați peste 700 de bolșevici, mai mult sau mai puțin importanți. Dintre aceștia, cel mai important a fost S.G. Roșal, renumit pentru activitățile privind dezorganizarea frontului rus din România. Ofițerii din grupul lui Bologovskii l-au preluat de sub arestul românesc și l-au împușcat. http://murzim.ru/nauka/istorija/istorija-sssr/31037-r_oshal-semen-grigorevich-1896-1917.html

¹⁵ *Relațiile româno-sovietice, Documente*, Vol. I, 1917-1934, p. 28

ci România. Dovadă în acest sens este și explicația dată de el superiorilor săi: „N-am fi renunțat la lozinca noastră revoluționară a războiului revoluționar până la victoria finală, dacă n-ar fi fost ofensiva din Nord a inamicului”¹⁶.

Alt proiect, care încă trebuie investigat, este acel privind pregătirea de către Rusia Sovietică a războiului împotriva României.

În legătură cu capitularea Germaniei și sfârșitul Primului Război Mondial, situația politică și militară a Rusiei s-a modificat. Retragerea trupelor germane din Ucraina a condus la formarea, la 13 noiembrie 1918, la Kiev, a directoratului Republicii Populare Ucrainene, iar pe de altă parte, a permis guvernului Republicii Sovietice Socialiste Ucrainene, care până acum se găsea în orașul Kursk, să plece la Harkov și să declare, la 29 noiembrie, restabilirea puterii sovietice în Ucraina. Între forțele armate ale acestor două formațiuni statale, declarate pe teritoriul Ucrainei, de-a lungul mai multor luni, se vor desfășura lupte pentru controlul teritoriului și extinderea influenței. La începutul lui aprilie 1919, trupele sovietice au cucerit orașul Jitomir și s-au apropiat de orașul Kamenet-Podolsk, pe malul stâng al Nistrului.

Între timp, Statul major al Frontului ucrainean (sovietic) elabora planul operației împotriva României. În memoriul operativ, întocmit încă la 6 aprilie 1919, se menționa că „având în vedere condițiile politice și sociale, Regatul României este dușmanul Republicii Sovietice Ucrainene. Ungaria în acest moment este aliatul nostru și propune forțele sale militare pentru lupta împotriva statelor capitaliste. Sarcina noastră este următoarea: să năvălim pe teritoriul României și, sprijiniți la flancul drept de Ungaria, să împingem românii spre mare”¹⁷. Pentru realizarea acestei sarcini trupele bolșevice trebuiau să ajungă la Nistru și să ocupe linia de start de la Cameneț-Podolk – la nord – până la Marea Neagră- la sud. În scopul ofensivei asupra României au fost formate patru grupuri. Primul grup trebuia să ocupe Bucovina, al doilea - să înainteze dinspre Moghiliov-Podolsk în direcția Ocnitza-Bălți, apoi „de-a lungul șoselei să desfășoare ofensiva către Iași. Grupul al treilea - din zona Râbnitza-Dubăsari-Tiraspol, să ocupe linia Iași-Chișinău și orașul principal al Basarabiei rusești - Chișinău. Grupul al patrulea – din zona Razdelnaia-Odesa, forțând Nistrul pe la Tiraspol și Ovidiopol, să atace în direcția Leiptig și Akerman. Toate grupurile trebuie să atingă linia Suceava-Fălticeni-Iași-Leiptig –Jebrieni—malul Mării Negre”¹⁸.

După încheierea acestei ofensive, Armata Roșie urma să facă corp comun cu trupele Ungariei sovietice care, conform planului, trebuiau să înainteze prin Cârli-baba și Câmpulung-Moldovenesc spre Suceava-Botoșani. În continuare era prevăzut ca „urmare a ofensivei pe linia Iași-Vaslui-Focșani-Râmnic-Ploiești-București și pe linia Leiptig-Galați-Brăila-București, cu ieșire la Dunăre, concomitent cu lo-

¹⁶ *Ibidem*, p. 29.

¹⁷ Михаил Мельтюхов, *Бессарабский вопрос в советско-румынских отношениях (1917–1940 гг.)*, p. 69.

¹⁸ *Ibidem*, p. 69-70.

vitura dată de trupele Ungariei sovietice pe linia Kronștadt (Brașov) - Ploiești-București și cu lovitura dată de flota sovietică asupra Constanței, „să fie aplicată o lovitură decisivă Regatului României încât să-i trosnească toate încheieturile”¹⁹.

Trupele sovietice ucrainene și maghiare urmau să cucerească orașul București, trupele sovietice basarabene - orașele Galați, Bolgrad, Reni și Ismail. În consecință „toată Basarabia, între granițele sale, trebuie curățată de trupele românești”²⁰.

A fost pregătit și proiectul ordinului operativ pentru Armata a 3-a ucraineană (sovietică) în care se menționa: „Trecând Nistrul pe la Dubăsari, Bender și Akerman, întreținând legătura cu răsculații din partea de nord a Basarabiei și Moldovei, să fie ocupat Chișinăul și, înaintând în adâncul Basarabiei, deplasându-se dinspre Chișinău spre sud, să fie atacat inamicul care opune rezistență în zona Bender-Akerman și să fie împins spre Marea Neagră și Dunăre. Ieșind la joncțiunea cu unitățile noastre din partea de nord, care înaintează în interiorul Basarabiei, să fie ocupată localitatea Fălciu, trecerea peste Prut de acolo și, în continuare, să fie ocupat orașul Focșani și partea de sud a României, unde se va face joncțiunea cu trupele sovietice ale Bulgariei”²¹.

La 13 aprilie, comandantul Frontului ucrainean a ordonat Armatei a 1-a a Ucrainei sovietice să se pregătească pentru ofensiva asupra României și, prin Bucovina, să stabilească legătura cu Ungaria sovietică. La 20 aprilie, Antonov-Ovsenko, comandantul Frontului ucrainean, a dispus organizarea unităților militare sovietice românești și stabilirea legăturii cu grupurile revoluționare turcești și bulgare, gata să lupte împotriva românilor. Mai mult, el i-a indicat lui Hudiakov, comandantul grupului de arme Odesa, că marșul acestuia în Basarabia trebuia să fie însoțit de acțiuni ale Bulgariei împotriva României²².

La 24 aprilie 1919, Comandantul Armatei a 3-a a dat ordinul nr. 02, conform căruia „sarcina frontului ucrainean era să curețe Basarabia și să se pregătească energic de ofensiva împotriva României, ieșind pe râul Siret unde, cu ajutorul răsculaților din zona de nord-vest și din Dobrogea, în comun cu trupele sovietice ale Ungariei și Bulgariei, să instaureze puterea proletariatului în România”²³.

La 25 aprilie, din Kiev la Moscova au plecat ofițerii statului major ai armatei a 3-a pentru a ridica hărțile României, Basarabiei și a fostului district militar Odesa.

În timpul acela, președinte al Consiliului Comisarilor Poporului (guvernul) al Ucrainei sovietice era Cristian Racovski. Un document publicat de Mihail Meltiuhov reproduce convorbirea acestuia, din 28 aprilie, cu un interlocutor, numele căruia nu este indicat, în toiul pregătirii ofensivei asupra României. Racovski spunea: „Ca o demonstrație politică, care ar însoți ofensiva noastră asupra Bucovinei

¹⁹ *Ibidem*, p. 70.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ Михаил Мельтюхов, *Освободительный поход Сталина. Бессарабский вопрос в советско-румынских отношениях (1917-1940 гг.)*, Москва, „ЯУЗА”, „ЭКМО”, 2006, p. 80.

²² *Ibidem*, p. 83.

²³ *Ibidem*, pp. 83-84.

și Basarabiei, am putea trimite României și garanților acesteia o notă. Punctul central în această notă poate fi acordul sovieto-român din 5 martie anul trecut²⁴. El constituie pentru noi un temei comod și direct pentru acțiunile militare împotriva românilor. Obiectivul înaintat de noi va fi Basarabia, dar, de fapt, acesta va fi răsturnarea burgheziei române și unirea peste trupul ei cu Ungaria. Această demonstrație politică va ridica starea de spirit în Ungaria. [...] Eu personal consider că operațiile noastre în Bucovina și Basarabia trebuie desfășurate ca fiind generate de forțele locale, fără a ne afișa noi. În Odesa, pentru Basarabia este deja pregătit guvernul basarabean, componența căruia o vom discuta astăzi și care este compusă din tovarăși basarabeni²⁵. Se avea în vedere că între 28 și 30 aprilie 1919 a fost format guvernul provizoriu muncitoresc-țărănesc, condus de I. Kriivorukov care, la 1 mai, a publicat un manifest, declarând Basarabia – republică sovietică socialistă, parte componentă a R.S.F.S.R.

La 1 mai, guvernele RSFSR și RSSU au transmis guvernului român un ultimatum prin care cereau: „1) evacuarea imediată a trupelor române, a funcționarilor și agenților din întreaga Basarabie și acordarea libertății muncitorilor și țăranilor basarabeni de a-și instala propria lor putere; 2) deferirea tribunalului popular a tuturor vinovaților de crime săvârșite asupra muncitorilor și țăranilor basarabeni și asupra întregii populații din Basarabia; 3) înapoierea întregului patrimoniu militar care aparține Rusiei și Ucrainei și capturat de România; 4) retrocedarea către locuitorii Basarabiei a întregului patrimoniu ce le-a fost luat și confiscat²⁶.”

Guvernele sovietice ale Rusiei și Ucrainei așteptau, în 48 de ore, începând cu 1 mai ora 22 00, un răspuns clar și exact cu privire la acceptarea propunerilor lor. „În caz contrar ele vor considera că dispun de întreaga libertate de acțiune față de România²⁷.”

La 2 mai, guvernul RSSU a trimis guvernului României o notă în care atrăgea atenția că „Bucovina, în fața căreia se deschideau perspectivele eliberării de orice asuprire de clasă și națională, a devenit o pradă a oligarhiei militare și civile românești”. RSSU își exprima protestul și propunea României „să declare, în 48 de ore, consimțământul său privind evacuarea neîntârziată a trupelor sale din Bucovina. Termenul expira la 4 mai ora 14 00²⁸.”

Consiliul militar al Armatei a 3-a ucrainene a adresat populației Basarabiei un apel prin care o îndemna la luptă împotriva „ocupanților români”. În apel se sublinia că „drapelul revoluției sociale a atras lumea întreagă, începând cu Ungaria și terminând cu Franța. Muncitorii și țăranii revoluționari din Ucraina, care

²⁴ Este vorba de „acordul” semnat la 5-9 martie 1918 de prim-ministrul României, Alexandru Averescu, cu Cristian Racovski și „conducătorii” Republicii Sovietice Odesa.

²⁵ Михаил Мельтюхов, *Освободительный поход Сталина...*, pp. 85-86.

²⁶ *Relațiile româno-sovietice, Documente*, Vol. I, 1917-1934, pp. 41-42.

²⁷ *Ibidem*, p. 42.

²⁸ Михаил Мельтюхов, *Бессарабский вопрос в советско-румынских отношениях (1917-1940 гг.)*, p. 76.

s-au eliberat de jugul exploatareilor săi și au restabilit puterea poporului – Sovietele de deputați ai muncitorilor și țăranilor – au hotărât să vină în ajutorul surorii sale – Basarabia. Noi am început ofensiva asupra Basarabiei [...]. Pe vărfurile baionetelor noastre noi aducem drapelul victoriei, drapelul luptei pentru libertate, drapelul luptei pentru un viitor mai bun, luptei pentru pământ, pentru drepturile oamenilor muncii. Tronurile călăilor-regi se clatină și este aproape ceasul când în Chișinăul negru, în Iași și în București vor flutura drapelurile roșii – drapelurile libertății muncitorimii din lumea întreagă²⁹.

La 7 mai, comisarul poporului pentru problemele militare al RSSU N.I. Podvoiskii, a dat ordinul nr. 396, în care se spunea că „prin hotărârea Comitetului Executiv Central din toată Ucraina armatele noastre încep ofensiva împotriva gărzilor albe românești – călăii fraților noștri din Basarabia [...]”³⁰.

Două zile mai târziu la 9 mai, comandantul Frontului Ucrainean, Antonov-Ovseeiko, a transmis, către diviziile conduse de Hudiakov și Grigoriev, ordinul nr. 885, prin care le cerea să atace România. Însă, în aceeași zi, la 9 mai, unitățile care compuneau divizia a 6-a, condusă de Grigoriev, în raionul Balta din Transnistria, s-au ridicat la răscoală, jefuind totul în jur. Însuși Grigoriev s-a autoproclamat atamanul Ucrainei. În această situație, comandanții armatelor a 1-a și a 3-a au primit ordinul să suspende ofensiva împotriva României. Trupele sovietice s-au văzut nevoite să se apere de unitățile răsculate ale lui Grigoriev, acesta fiind declarat în afara legii. Răscoala a cuprins guberniile centrale ale Ucrainei³¹.

La 12 mai președintele CCP al RSSU l-a informat pe Vațetis, comandantul suprem al Armatei Roșii, că „aventura lui Grigoriev a compromis ofensiva asupra Basarabiei [...]. Noi am pus Ungaria într-o situație dificilă și noi înșine suntem într-o situație penibilă”³². La 25 mai guvernele RSSU și RSFSR, printr-o notă transmisă guvernului român, declarau că își declină orice responsabilitate față de soarta viitoare a diferitelor valori aduse pe timpul guvernului țarist în Rusia și care aparțin guvernului român, Băncii Naționale Române, altor bănci românești, precum și moșierilor și capitaliștilor români³³.

Între timp, situația pe frontul de sud al Armatei Roșii degradase, în urma ofensivei armatelor lui Denikin în bazinul Donețk și mai departe în interiorul Rusiei. În legătură cu aceasta, sarcinile puse Frontului ucrainean nu mai erau actuale. Mai mult, trupele sovietice dislocate la est de Nistru erau amenințate să fie încercuite, de aceea s-au retras către regiunea Jitomir.

²⁹ *Борьба трудящихся Молдавии против интервентов и внутренней контрреволюции в 1917-1920 гг. Сборник документов и материалов*, Кишинев, Картя Молдовеняскэ, 1967, pp. 44-45.

³⁰ Михаил Мельтюхов, *Бессарабский вопрос в советско-румынских отношениях (1917-1940 гг.)*, p. 79.

³¹ *Ibidem*.

³² *Ibidem*, p.81.

³³ Relațiile româno-sovietice, Documente, Vol. I, 1917-1934, p. 43.

În fondul secretariatului președintelui Consiliului Revoluționar-Militar al Republicii Sovietice Ruse, istoricul rus A.V. Ganin a identificat un document care reflectă opiniile comandamentului sovietic privind problema Basarabiei la începutul anului 1920. Este vorba de raportul profesorului Academiei Statului Major General al Armatei Roșii, fost general-maior în armata țaristă, Fiodor Vasilievici Kosteaev, destinat președintelui Consiliului Revoluționar-Militar al Republicii Sovietice Ruse, L. D. Troțki, privind problema Basarabiei³⁴.

În acest document, la doi ani distanță de la unirea Basarabiei cu România, se argumentează necesitatea redobândirii Basarabiei, pentru că provincia, după cum se afirma, acoperea întreg sudul Rusiei dinspre Ungaria și România. Kosteaev menționa că importanța militară a Basarabiei era determinată atât de situația sa geografică, ea aflându-se pe direcțiile operative spre Odesa și cursul mijlociu al Niprului, cât și de calitățile sale geofizice, însemnând obstacolele dificile de trecut ale râului Nistru și, parțial, ale râului Prut. Basarabia, arăta militarul sovietic, acoperea tot sudul Rusiei, atât dinspre România, cât și dinspre Ungaria. De aceea, conchide el „obținerea pentru Rusia a Basarabiei și recunoașterea de către România a fostei frontiere de stat, chiar și pe calea unor concesi, este pentru Rusia un act militar de importanță capitală”³⁵.

Pe de altă parte, fostul general al armatei țarului, admitea și situația în care România nu va accepta retrocedarea Basarabiei. În acest caz, el propunea varianta delimitării teritoriului românesc dintre Prut și Nistru pe baza structurii etnice a populației județelor fostei gubernii basarabene și, mai ales, plecând de la interesele strategice ale Rusiei Sovietice.

În opinia autorului raportului, „în cazul cel mai probabil, înaintarea de către România a principiului de apartenență a Basarabiei pe baza autodeterminării popoarelor, din punct de vedere militar și în deplină conformitate cu datele etnografice și istorice, va fi necesar ca frontiera de stat cu România să se stabilească astfel încât, dacă este posibil, să rămână în Rusia părți ale Basarabiei, care se află pe cele mai importante direcții operaționale: spre Odesa și spre cursul de mijloc al râului Nipru”. Era vorba despre trasarea frontierei în direcția Odesa de la Bender spre gura râului Lunga. O astfel de delimitare ar fi lăsat pentru Rusia capul de pod în fața regiunii Odesa dar și coasta Mării Negre, precum și cursul inferior al Dunării și căile ferate din Basarabia de Sud³⁶.

Evidențiind importanța strategică a acestor zone ale Basarabiei, Kosteaev

³⁴ Raportul este înregistrat cu data de 15 martie 1920. La pregătirea documentului a participat și I. D. Madenov, militar din cadrul Statului Major General al Armatei Roșii, fost general al armatei țariste. Publicat în A.B. Ганин, *Бессарабия в советской стратегии начала 1920 года. Доклад Ф. В. Костяева Л. Д. Троцкому*. Disponibil pe web: <http://orenbkazak.narod.ru/bessarabia.PDF>

³⁵ Kosteaev avea în vedere fosta graniță dintre România și Rusia, pe râurile Prut și Dunărea.

³⁶ Foarte probabil că în 1940, când s-a stabilit traseul frontierei între RSSM și RSSU, care aproape coincide cu varianta propusă în 1920, recomandările lui Kosteaev au servit drept călăuză pentru prădătorii de la Kremlin.

menționa că „nici Moldova, nici Valahia nu au deținut vreo dată partea Basarabiei la sud de paralela or. Bender”³⁷. Militarul rus de rang înalt nu putea să nu știe că în conformitate cu prevederile Tratatului de pace de la Paris din 1856, Rusia a retrocedat Moldovei județele Ismail, Bolgrad și Cahul, teritorii care, după unirea Principatelor, au aparținut României până în 1878. De asemenea, și datele prezentate de Kosteaev privind structura etnică a populației din unele regiuni sunt întocmite în stilul imperialist rusesc, când toți etnicii veniți în Basarabia din alte părți, vorbind limba rusă, erau incluși în comunitatea rușilor, constituind, în felul acesta, în raport cu românii băștinași, o majoritate relativă³⁸.

Tocmai acest tertip i-a servit lui Kosteaev în calitate de argument pentru a propune revendicarea județul Hotin, subliniind că acesta ar fi trebuit să aparțină Rusiei, deoarece populația rusă ar fi predominat acolo. De aceea, specialistul militar rus propunea ca în partea de nord a Basarabiei granița să fie trasată de la Moghiliiov - Podolsk la gura râului Racovăț.

În același context, Kosteaev propunea ca în cadrul procesului de delimitare a graniței să fie prezentate României și cerințe politice. El recomanda să i se interzică României să mențină trupe în zona românească de frontieră a Basarabiei, să i se ceară înlăturarea de acolo a forțelor contrarevoluționare, care ar fi intenționat să lupte cu Rusia Sovietică. În raport se menționa că pentru a diminua importanța părții Basarabiei rămase României conform criteriului etnografic, și preciza (de la Moghiliiov la Bender) și spațiul cu lățimea de 25 - 50 de mile de la linia de cale ferată Odesa — Jmerinka, Rusia trebuia să ridice chestiunea privind neutralizarea de către România a acestei părți a Basarabiei, din punct de vedere militar, adică să i se interzică să mențină în această parte a provinciei trupe, în afară de unități de grăniceri, dar și să construiască, să consolideze sau să mențină depozite etc.

Analizarea propunerilor lui Kosteaev arată că atât cele militar-geografice, cât și cele demografice, în mare parte, au fost utilizate de conducerea de la Kremlin în 1940. Prin legea Sovietului Suprem al URSS din 2 august 1940 „Cu privire la formarea Republicii Sovietice Moldovenești”, prin care s-a decis fărâmițarea teritorială a Basarabiei, și prin decretul Prezidiului Sovietului Suprem al URSS din 4 noiembrie 1940 „Cu privire la stabilirea graniței între RSSU și RSSM”, luându-se în calcul interesele strategice, Stalin a dezmembrat Basarabia, lipsind-o de județele Ismail, Cetatea Albă (Akerman) și Hotin.

Rezultatele războiului cu Polonia din 1919-1921, nefavorabile pentru Rusia, și diminuarea valului revoluționar în Europa l-au impus pe Lenin să reanalizeze ideea revoluției mondiale. El a conchis că Europa încă nu era pregătită pentru revoluția proletară mondială, însă nici capitalismul mondial nu dispunea de po-

³⁷ A se vedea anexa nr. 2 „Informație istorică privind Basarabia”.

³⁸ A se vedea anexa nr. 3 „Gubernia Basarabia. Structura etnică”.

tențialul necesar pentru lichidarea republicii sovietice. Liderul bolșevic a propus proletariatului să treacă de la tactica asaltului la asediul capitalismului.

Dintre multiplele mijloace și procedee folosite în cadrul asediului capitalismului mondial, dar luând în calcul eventualitatea extinderii revoluției socialiste, bolșevicii apelează la înființarea, la granițele cu țările limitrofe, a bazelor de atac pentru Armata Roșie. În acest context, una dintre țintele principale ale bolșevicilor a fost regiunea Balcanilor, zona din stânga Nistrului urmând să fie desemnată ca linie de start pentru extinderea „torentului revoluționar”³⁹.

La începutul anului 1924, când încă se mai negociau aspecte privind organizarea conferinței româno-sovietice de la Viena, la Moscova, la inițiativa autorităților sovietice, demarează pregătirile pentru formarea, pe malul stâng al Nistrului, a republicii sovietice moldovenești.

La 12 octombrie 1924, Sesiunea a III-a a Comitetului Executiv Central din Ucraina adoptă hotărârea „Cu privire la crearea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești în componența Ucrainei”, potrivit căreia hotarul RASSM, la vest și sud-vest, trecea pe „granița de stat a URSS”⁴⁰. În convingerea unor fruntași bolșevici de la Balta (capitala RASSM) și Harkov (capitala de atunci a RSSU) această formulă ar fi însemnat că în componența RASSM era inclus și teritoriul dintre Nistru și Prut, deoarece Uniunea Sovietică nu recunoscuse unirea Basarabiei cu România. „Considerăm drept frontieră (a RASSM – I.Ș.) - menționa N. Scrâpnic⁴¹ - nu Nistrul, ci Prutul. Să țină capitaliștii deocamdată în mâinile lor Basarabia. Aceasta este o chestiune de fapt, și nu de drept. Dreptul e de partea noastră. Pe harta noastră Basarabia este marcată cu o linie roșie, căci Basarabia trebuie să devină o parte inseparabilă a RASSM”⁴².

Dar cuvintele lui N. Scrâpnic erau doar o speranță izvorâtă din scopul formării RASS Moldovenești, acela de a ocupa și sovietiza Basarabia, a exporta revoluția proletară în România și în regiunea Balcanilor.

În faza actuală a cercetării nu a fost identificat vreun document oficial în care hotarul de vest și de sud-vest al RASSM (respectiv, al RSSU, adică, al URSS) ar fi fost fixat pe râul Prut și pe Dunăre.

Dorința bolșevicilor de a extinde teritoriul RASS Moldovenești, respectiv al RSS Ucrainene, până la Prut și Dunăre, a fost prezentată drept realitate mai ales în cadrul discuțiilor privind proiectul stemei și drapelului RASSM. La un an de la proclamarea sus-numitei republici, în septembrie 1925, Prezidiul Comitetului Executiv Central al RASSM, condus de I. N. Chior-Ianachi, a examinat chestiunea privind stema și drapelul noii „formațiuni statale”. Cu privire la proiectul

³⁹ Detaliat despre aceasta vezi: Ion Țișcanu, *RASS Moldovenească – o replică a Careliei sovietice executată de Kremlin*, În *Analele Universității „Dunărea de Jos” din Galați*, Seria 19, Istorie, Tom IX, 2010, pp. 145-162.

⁴⁰ Gheorghe E. Cojocaru, *Cominternul și originile „moldovenismului”*, Chișinău, Editura Civitas, p. 174.

⁴¹ Nicolai Scrâpnic, fruntaș al partidului comunist al R.S.S. Ucrainene. Între anii 1922-1927 - comisar al Justiției din RSSU.

⁴² Ion Țișcanu, *Formarea și evoluția R.A.S.S.M. de la 1924 la 1940*, în „Cugetul”, 1992, nr. 5-6, p. 62.

stemei, între altele, se spunea: „[...] e) a se preciza proporția dintre părțile din stânga și dreapta Nistrului; i) partea de pe malul stâng al Nistrului a RASSM să fie colorată într-un roșu ilustrativ, iar cea de pe malul drept — în negru, care să fie hașurată pe diagonală cu linii de culoarea părții din stingă Nistrului; z) literele de-a lungul teritoriului să fie aranjate astfel, încât pe partea din dreapta Nistrului să se afle: RAS, iar pe cea din stânga Nistrului — SM”⁴³.

Aceste propuneri au fost trimise la Harkov, capitala de atunci a RSSU, pentru a fi aprobate de către instanțele ucrainene superioare. Însă, la 16 februarie 1926, adjunctul reprezentantului permanent al RASSM pe lângă guvernul Ucrainei sovietice comunica la Balta că „proiectul stemei RASSM, transmis Comitetului Executiv Central al Ucrainei pentru aprobare, a fost trimis, pentru coordonare, către Comitetul Central al Partidului Comunist (bolșevic) al Ucrainei, care a respins proiectul pentru că pe ea (pe stemă – I.Ș.) a fost trasată harta Basarabiei”⁴⁴.

La 1 octombrie 1926, I. Tur, consilierul lui V.P. Zatonkii, secretarul CC al PC(b) al Ucrainei, a solicitat conducătorilor autonomiei moldovenești „să i se comunice numărul procesului verbal și data la care a fost adoptată hotărârea privind stabilirea graniței RASSM pe râul Prut”. Iosif Badeev, primul secretar al Comitetului regional de partid, a răspuns că frontiera de vest a RASSM, implicit a Ucrainei, a fost stabilită prin hotărârea Comitetului Executiv Central din întreaga Uniune, din 12 octombrie 1924. „În același timp, menționa Badeev, vă informăm că conform explicațiilor tovarășului Starâi, președintele Consiliului Comisarilor Poporului al RASSM, această expresie a fost adoptată de către Biroul Politic al CC al PC(b) din întreaga Uniune la propunerea tovarășului Cicerin, care se referea anume la râul Prut, însă a fost formulată cu subînțeles, având în vedere relațiile internaționale existente, fără a numi clar râul Prut”⁴⁵.

Ulterior, în scrisoarea adresată conducerii Ucrainei Sovietice, reprezentantul RASSM la Kiev lămurea că „ideea stemei - RASSM, reunită cu Basarabia – corespunde momentelor politice de la care plecaseră Partidul Comunist și Puterea sovietică în procesul de formare a Republicii Moldovenești”⁴⁶. Nici după aceasta, conducerea ucraineană nu a acceptat includerea hărții Basarabiei pe stema RASSM.

Pe de altă parte, articolul al 14-lea din Constituția a doua a RASS Moldovenești, adoptată la 6 ianuarie 1938, stabilea foarte clar teritoriul și, respectiv granițele RASSM⁴⁷: „Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească este alcătuită din raioanele: Balta, Valea Hoțului, Grigoriopol, Dubăsari, Camenca, Codâma, Cotovsk, Ocna-Roșie, Pesceana, Râbnîța, Slobozia, Ciorna, Tiraspol”⁴⁸

⁴³ *Ibidem*. Ordinea literelor este conform alfabetului rusesc.

⁴⁴ О. Галущенко, *О первой конституции молдавского народа*, în „*Вехи молдавской государственности*”, Кишинев, Метромаш, 2000, с. 56.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 57.

⁴⁶ *Ibidem*.

⁴⁷ Prima Constituție a RASSM a fost adoptată la 23 aprilie 1925. A se vedea *Вехи молдавской государственности...*, pp. 29-38.

⁴⁸ Raioanele sunt prezentate în ordinea alfabetului rus.

și orașul Tiraspol, care este supus nemijlocit organelor superioare ale puterii de stat a RASS Moldovenești⁴⁹.

Prin urmare, hotarul de vest al RASS Moldovenești nu a fost nici măcar declarat pe râul Prut, ci rămânea pe râul Nistru.

În plus, Sovietul Suprem al URSS, în legea adoptată la 2 august 1940 privind formarea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, evidențiază Basarabia și RASSM ca entități separate. „Venind în întâmpinarea oamenilor muncii din Basarabia, a oamenilor muncii din Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească privind reunirea populației moldovenești din Basarabia cu populația moldovenească din RASS Moldovenească [...]”, în componența RSSM unionale se includeau „șase raioane ale Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești și șase județe ale Basarabiei”⁵⁰.

În urma operației militare din 28 iunie-3 iulie 1940 și anexării Basarabiei la Uniunea Sovietică, competențele Comitetului regional moldovenesc al PC(b), cele ale Sovietului Suprem și Consiliului Comisarilor Poporului din RASSM au fost extinse și asupra teritoriului dintre Prut și Nistru. Basarabia întreagă a fost încorporată în RASSM, prin urmare, și în RSS Ucraineană.

Așadar, în politica externă în anii 1918-1924, în Europa de Sud-Est, Rusia sovietică și URSS au continuat principiile țariste: extinderea teritorială, dominația în zona Dunării, în Balcani și strâmtorile Mării Negre. Atitudinea URSS față de România a fost arogantă și agresivă. Problema fundamentală în relațiile dintre cele două țări în anii 1918-1924 era rezistența României în calea extinderii imperiului sovietic în sud-vestul Europei, din care deriva și chestiunea Basarabiei.

Anexa nr. 1.

Raportul profesorului Academiei Statului Major General al Armatei Roșii, F.V. Kosteaev, către președintele Consiliului Revoluționar-Militar al Republicii Sovietice Ruse, L. D. Troțki, privind problema Basarabiei⁵¹

Statului Major General I
Sediul central
F. V. Kosteaev
„15” martie 1920
or. Moscova

Strict secret

Președintelui Consiliului Militar Revoluționar al Republicii

Importanța militară a Basarabiei este determinată de faptul că ea, atât prin amplasarea sa relativă (se află pe direcția operațională către Odesa și către cursul mijlociu al râului

⁴⁹ *Вехи молдавской государственности...*, pp. 29-38.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 93.

⁵¹ A se vedea raportul Kosteaev și anexele „Informație istorică privind Basarabia” și „Gubernia Basarabia. Structura etnică”: <http://orenbkazak.narod.ru/bessarabia.PDF>

Nipru), cât și prin proprietățile sale fizice (mai ales prin obstacolele greu de trecut ale râului Nistru și, parțial, ale râului Prut) acoperă tot sudul Rusiei, atât dinspre România, cât și dinspre Ungaria. De aceea, păstrarea Basarabiei pentru Rusia și recunoașterea de către România a fostei frontiere de stat⁵², chiar și cu prețul altor concesii, este pentru Rusia un act militar de însemnătate capitală.

Prin urmare, prima propunere făcută României ar trebui să se bazeze pe necesitatea păstrării Basarabiei pentru Rusia.

În cazul în care, cel mai probabil, România va propune principiul conform căruia Basarabia îi aparține în baza dreptului popoarelor la autodeterminare, din perspectiva militară și în deplină conformitate cu datele etnografice și istorice va trebui ca frontiera de stat cu România și fie trasată astfel, încât să fie posibilă păstrarea pentru Rusia a părților Basarabiei, care se găsesc pe cele mai importante direcții operaționale: spre Odesa și spre cursul mijlociului al râului Nipru.

1. Spre Odesa și litoralul Mării Negre se află căile ferate care vin dinspre România: Iași-Bender-Odesa, Galați-Bender-Odesa, Galați-Akerman-Odesa, de o importanță strategică enormă.

Toate aceste drumuri traversează trei județe — Bender (Tighina), Ismail și Akkerman (Cetatea Albă); dintre ele județul Akerman se învecinează nemijlocit cu raionul cu o populație predominant rusă (36,5% — ruși, 16,5% — moldoveni); județul Ismail — cu doar o ușoară predominare a moldovenilor în raport cu rușii (39,1% moldoveni, 32% ruși, 12,5% bulgari), moldovenii populând partea de vest a județului, iar rușii, în cea mai mare parte — partea de est; în județul Bender ruși reprezintă jumătate dintre moldoveni.

De asemenea, trebuie remarcat faptul că nici Moldova, nici Valahia nu au stăpânit niciodată partea Basarabiei de la sud de orașul Bender.

De aceea, frontiera de stat dintre Rusia și România în direcția Odesa, în conformitate cu datele etnografice și istorice, poate fi proiectată după cum urmează: Bender (pentru Rusia, inclusiv ca trecere peste Nistru)⁵³ - râul Lunga până la vărsare și, în continuare, o linie dreaptă spre Reni; această frontieră poate fi îndreptată de la Bender direct la gura râului Lunga.

Această frontieră de stat, în afară de faptul că creează un cap de pod în fața raionului Odesa, ne păstrează în continuare cele mai importante căi ferate din Sudul Basarabiei, coasta Mării Negre de la Odesa până la gura râului Dunărea și cursul inferior al Dunării.

2. În direcția cursului mijlociului al râului Nipru se află singurul județ cu populație rusă predominantă - Hotin (ruși - 59,5%, moldoveni - 23,8%), care ar trebui să aparțină în mod incontestabil Rusiei.

Această parte a Basarabiei include legătura feroviară directă de la Cernăuți la Jmerrinka și în continuare la Kiev.

Frontiera de stat în această parte a Basarabiei poate fi proiectată astfel: Mogilev (Podolsk) - gura râului Rakoveț.

⁵² Se are în vedere granița ruso-română pe râul Prut și pe Dunăre.

⁵³ Această propunere a fost realizată în urma războiului de la Nistru din 1992, când conducerea de la Chișinău a cedat separatiștilor pro-ruși de la Tiraspol orașul Bender cu împrejurimile sale și podul peste Nistru.

3. Pentru a diminua importanța părții Basarabiei care, pe baza criteriilor etnografice, ar trebui să treacă la România (de la Moghilev până la Bender) și se întinde la 25 - 50 de mile de la linia de cale ferată Odesa-Jmerinca⁵⁴, României, din perspectivă militară, trebuie să i se pună condiția neutralizării acestei părți a Basarabiei, adică să i se interzică României să mențină în această parte a Basarabiei trupe, cu excepția celor de frontieră, să construiască fortificații, să păstreze depozite etc.

Concomitent cu soluționarea problemei privind frontiera de stat trebuie pusă și problema garanțiilor militare, iar România trebuie, la fel ca și Estonia, să înlăture de pe teritoriul său toate grupurile, organizațiile și trupele care își pun scopul de a lupta cu Rusia Sovietică.

Cer instrucțiuni privind problemele enunțate ca bază în negocierile pașnică.

Anexe: 1) harta frontierei proiectate⁵⁵;

2) schiță istorică și etnografică.

Informație istorică privind Basarabia

Anexa nr. 2

Până în secolul al XIII-lea triburile slave – uglichii, care locuiau între Nistru și Dunăre (actuala Basarabia) și care au avut orașele Peresecena, Tighina (Tungate) — acum Bender) și Belgorod (acum Cetatea Albă), erau subordonate cnejilor din Kiev și Galiția.

La începutul secolului al XIII-lea, terenurile uglichilor au căzut sub stăpânirea tătarilor.

În secolul al XII-lea, în Basarabia apar românii. La începutul secolului al XV-lea, Basarabia a trecut de la tătari la Lituania, dar către 1432 era deja sub puterea turcilor.

În secolul al XVI-lea, Bugeacul a fost cedat tătarilor.

La sfârșitul secolului al XVI-lea și până în 1621, Basarabia a aparținut Poloniei. După 1621, până în secolul al XIX-lea, a rămas sub puterea turcilor.

În conformitate cu Tratatul de la Belgrad din 1739 Basarabia a rămas sub puterea turcilor.

Potrivit Tratatului de la Kuciuk-Kainargi din 10 iulie 1774 (ratificat la 13 ianuarie 1775) Rusia a dobândit teritoriile dintre Nipru și Bugul de Sud, însă Basarabia a fost înapoiată Turciei.

Conform Tratatului de la Iași din 1791 Rusia a obținut teritoriul până la Nistru.

În conformitate cu Tratatul de la București de la 16 mai 1812, întreaga Basarabie a trecut la Rusia, însă Moldova și Valahia au rămas sub puterea Turciei.

Conform Tratatului de la Adrianopol din 1829 Rusia a obținut gurile Dunării cu insulele și cu orașul Sulina.

Potrivit Tratatului de la Paris din 18 (30) martie 1856 (ratificat la 27 aprilie 1856), Rusia a cedat Turciei partea de sud a Basarabiei (întregul județ Ismail și părți ale județelor Cahul și Ackerman) și gurile Dunării cu insulele și orașul Sulina.

Conform Tratatului de la Berlin din 1878, Rusia și-a întors partea de sud a Basarabiei (întregul județ Ismail și părți ale județelor Cahul și Ackerman) și gurile Dunării cu insulele și orașul Sulina.

Conform Tratatului de la Berlin din 1878, Rusia și-a întors partea de sud a Basarabiei, dar gurile Dunării au trecut la România.

Întocmită de I. Modenov.

⁵⁴ Este vorba de spațiul de pe malul stâng al Nistrului, populat în principal cu români.

⁵⁵ Harta nu a fost găsită.

Gubernia Basarabia. Structura etnică

Județele	Numărul total al locuitorilor	Velicorușii malorușii, bielorușii	Polonezii	Bulgarii	Moldovenii	Germanii	Grecii	Albanezii	Armenii	Țigani	Evreii	Turcii	Alții
Chișinău, or. Chișinău	363 900 -	13,82 % 30,16 %	1,32 3,00	0,40 0,85	62,91 17,59	0,84 1,17	0,14 0,28	- -	0,22 0,34	0,65 0,14	19,45 45,93	0,02 0,03	0,23 0,51
Akerman, or. Akerman	402 200 -	36,37 74,22	0,12 0,59	21,32 1,04	16,39 0,73	16,35 0,70	0,04 0,15	- -	0,25 2,15	0,40 0,10	4,63 19,72	3,91 0,18	0,22 0,42
Bender, or. Bender	295 300 -	20,40 53,85	0,65 3,20	7,61 0,35	45,15 7,35	2,90 0,96	0,06 -	- -	0,05 0,24	0,45 -	8,43 33,40	14,15 -	0,15 0,65
Bălți, or. Bălți	286 700 -	18,13 22,84	0,68 2,89	0,01 0,04	66,35 17,08	1,00 0,56	0,05 0,09	- -	0,08 0,27	0,73 0,03	12,88 55,86	- 0,02	0,09 0,32
Ismail, or. Ismail	348 500 -	32,08 72,35	0,22 0,55	12,52 4,20	39,10 7,13	1,95 0,28	0,73 2,25	0,34 -	0,07 0,42	0,47 0,13	4,80 12,27	7,25 0,10	0,47 0,37
Orhei, or. Orhei	288 400 -	8,24 11,54	0,27 0,95	0,04 0,04	77,87 27,60	0,10 0,08	0,07 0,07	- -	0,09 0,56	0,75 0,95	12,50 67,85	- -	0,07 0,36
Soroca, or. Soroca	302 200 -	20,90 19,53	0,80 1,97	0,01 0,01	63,21 20,88	0,48 0,14	0,03 0,03	- -	0,06 0,03	0,20 0,08	14,25 66,97	- -	0,06 0,36
Hotin, or. Hotin	411 400 -	59,54 47,02	0,72 2,33	- -	23,84 0,26	0,22 0,13	- -	- -	- 0,05	0,03 -	15,60 60,06	- -	0,05 0,15
Întreaga gubernie	2698 600	27,80	0,60	5,33	47,58	3,11	-	-	-	0,45	11,79	2,88	0,46